

«Sü» näme? / satiriki hekaýa

Category: Hekaýalar, Kitapcy, Satiriki hekaýalar, Sözler

написано kitapcy | 23 январа, 2025

"Sü" näme? / satiriki hekaýa

"SÜ" NÄME?

Heý ömrüňizde gözüňiziň öňünde dälirän adamy görüpmediňiz? Men-ä gördüm.

Wah, ol görgüli ýogsam gaty sowatly adamdy, bilimem hiç kimden peslär ýaly däldi, şeýle sypaýy adamdy. Neresse edil gözümiň öňünde däliredi oturyberdi.

Bu waka iki ýyl mundan öň bolupdy. Ýoldaşym meni, aýalymy biz bilen tanyşmak isleýän adamlaryň guran agşamlyk naharyna zorluk bilen alyp gitdi. Men onuň zoruna çydap durup bilmedim. Şeýdibem myhman bolmaly bolduk.

Şu tüýsli tanyşmaklykdan çeke durýaryn. Birinji gezek nätanyş ýere düşenimde özümi oňaýsyz duýýaryn. Bir hili, hiç şu ýanymdaky oturanlar hoşuma gelmeýär. Baran öýüm dessine edil holodilnik ýaly buza döňýär. Bizi myhmançylyga çagyran öý eýeleri gaty mylakatly, sypaýy adamlar ekeni. Göwnümüzden turjak bolup, elinde baryny edýärdiler.

Biziň yz ýanymyz bilen ýene myhman geldi: iki sany-ha aýal, onsoňam erkek kişiler. Ýüzi-gözi gülüp duran öý bikesi naharyň öň ýanyndan şerap içmegi teklip etdi.

Täze gelenler, ýürekgysgynçlygy birneme ýazjal boldular. Ýöne bazardan gaýdyp gelen öküz ýaly bolup oturanymy görüp, dessine lal boldular. Hemmesi çyglyp, aljyraşyp otyrdylar. Öý eýeleri myhmanlaryň arasyndaky sowuk-salalygy ýazmak üçin her hili gürrüňjikler tapýardylar. Ýöne az salym gepleşenimizden soň, ýene dymýardy. Edil nä döw çaldy diýenleri bolýardy.

Wagtal-wagtal goňşy otagdan çaganyň çirkin sesi eşidilýärdi. Görüp otursak, garagolja çagalary bar ekeni. Allajan, hernä şo çagaň janjagazyny bir sag edewersin! Az salymyň içinde hat-sowat öwredýän terbiýeçi aýallaryň dördüsi çalşypdyr, olaryň iň gaýratlysy bary-ýogy alty aý çydapdyr, edil häzirem şol

çaga terbiýeçini özünden gidirip otyr. Perzentleriniň betligi ata-enesiniň halys ýüregine düşüpdür.

Bu gürrüňem gutardy, ýene dymyşlyk başlandy.

Öý eýesi:

– Ynha birazyrak gaýrat ediň, Fikri-beý gelmeli, hemmämizi güldürer. Şonda içimiz gyrylýança gülşeris – diýip, göwünlik berdi.

Aýallaryň biriniň gözleri oýnaklady.

– Öte eşidäýdimmikäm? Fikri-beý gelmeli diýdiňizmi?

– Hawwa, öz-ä garaşýandyrys.

– Gaty gowy! Hemmämiz hezil ederis.

Ikinji aýal gürrüňe başlady:

– Bir gün, agşamaralar tanyşymyzyňka myhmançylyha gitmeli bolduk. Fikri-beýem bardy. Şeýle bir güldürýärdi welin, çydap bilmän, hakyt ýerde ýatyplar çabalanýardyk. Hemmesi: "Bes ediň, Fikri-beý!.. Rehimiňiz insin!.. Ýogsam ýarylýas-ow!.." diýip ýalbarýardy. Aýallaryň biri bolsa, gelşiksizem bolsa aýdaýaýyn, bagyşlarsyňyz-da, şeýle bir güldi welin, çydap bilmän oturgyjyny birazyrak ölläýse nätjek...

Aý, onsoň her kim Fikri-beý hakynda gürläp başlady: "Wah, onuň alçaklygyny diýsene!.. Şeýle bir wäşi welin!.."

Menden:

– Siz ony tanaýaňyzmy? – diýip soradylar.

Menem:

– Ýok – diýip, jogap berdim.

– Baý-bow! Ynha tanşarsyňyz welin, hezil edäýersiňiz.

Soň ýene myhman geldi – är-aýallar. Yzyndan ýene täze biri geldi, ol poçta işgäridi. Biz şeýdip on ýedi bolduk. Ählisi biri-birinden öňürdip, Fikri-beýi öwüp arşa çykarýardylar. Onuň güldürip, adamlary özüne çekýänligine haýran galýardylar. Goňşy otagdan bolsa henizem garagol çaganyň sesi eşidilip durdy. Alla kuwwat berewersin!

Gapy açyldy. Hemmesi el çarpmaga başlady.

– Fikri-beý!..

– Fikri-beý!..

Galydan giren çişijek adam, dogrudanam, ünsüňi çekýärdi. Pökgüje ýañaklaryna şarpyldadaýasyň gelýärdi. Çakym çak bolsa,

kyrk baş ýaşdan ýokary dälidir.

Ähli adamlaryň öwüp arşa çykarýan adamlaryny o diýen halamokdym welin, bu meni şobada jadylady. Ol girenden aramyzdaky sowuk-salalyk zym-zyýat bolaýdy! Hemmämiz, birhili, gop berlen ýaly bolduk. Oniň her bir sözi hezil edip gülmäge mejbur edýärdi.

Men gülmejek bolup kän synanyşdym. Ýöne menem eredim, ýylgyrdym, soňam bolsa agzym gulagyma ýetdi, yzyndan hem hahahaýlap ugradym.

Ol zaňňar hiç aljyramaýardy, bu bolsa gowy häsiýetleriniň biridi.

Oňa üns bilen seredip ugradym. Bizi nädip gülmäge mejbur edýärkä?

Ýok, gepe-hä çeper dälidi. Ýönekeýje gürleýärdi. Şonda-da her bir sözi gülkünçdi.

Bile gelen ýoldaşymdan:

– Fikri-beý kim bolýar? Näme iş bilen meşgullanýar? – diýip soradym.

– Fikri-beý mugallym – diýip, ýoldaşym jogap berdi. – Dört ýyl Şweýsariýada ýaşap, çaga terbiýelemegiň problemalaryny öwrendi. Soňra Amerikada "Çaga terbiýelemek" diýen jemgyýetde alty ýyl işledi. Gepiň keltesi, Fikri-beý çaga terbiýelemek barada specialist. Bu meseleler boýunça radioda leksiýalar bilen çykyş edýär. Onuň türk, fransuz, iňlis dillerinde gaty kän işleri bar. Gazetdir žurnallar üçin ylmy makalalar ýazýar. Fikri-beýe höwesim has-da artyp ugrady. Sebäbi ömrümde beýle zada gabat gelmändim. Ol: "Stol" diýýärem welin gülyäris, "Gapy..." diýýärem welin gülyäris. Şatlanyşyp otyrys. Gülküden ýaňa halys gözlerimiz ýaşaryp gitdi.

– Öldürdiň, Fikri-beý, bes et! Ha-ha-ha!..

– Jan agam, beýtme, boldy et!.. Ho-ho-ho!..

Kimsi içini tutup otyr, kimsi üç eplim, kimsi ýykylyp ýatyr.

– He-he-he!

– Hi-hi-hi!

– Hy-hy-hy!

Men haýran galdym. Bolmajak zat! Görlüp-eşidilmedik zat...

Hasam geň galan ýerim – Fikri-beýiň ýüzidi. Ol ýalňyşyp-

beýlekem ýylgyraýanokdy.

Gülki az-owlak kiparlaberende, pursatdan peýdalanyp, onuň ýanyna bardym.

– Beý efendi, beýle wäşiligi nirden aldyňyz?

– Munuň syry aňsat! – diýip, Fikri-beý jogap berdi. – Siz hiç gaharlanmaly däl. Düşündiňmi, hiç haçan. Ynha, kyrk sekiz ýaşymda, şu çaka çenli ýeke gezegem gaharlanamok.

– Täsendigini! Dogrudanam hiç gaharlanaňzokmy?

– Gaharlanamok.

– A eger göwnüňize degseler, şonda näme?

– Tapawudy ýok. Mekdepdekämem hemme kişileriň içini ýakyp bilýärdim. Meniňkini bolsa hiç kim. Hapa sögäýiň – gaty görmerin. Ýylgyryp geçibererin. Içimden edepsiz ekeniňiz diýäýerin.

Biz çaga terbiýesi barada gürrüňe başladyk. Özüm ata bolup otyryn, şonuň üçin çagalarymyň bolşundan zeýrenip ugradym.

– Fikri-beý, siziň özüňizdäkileri nähili terbiýeleýändigizi göz önüme getirýärin!

– Gynansak-da...

– O nähili? A siziň pedagogio usulyňyz?

– Mende çaga ýok.

– Neme... e... e... Aýalyňyz dogranokmy?

– Men entek öýlenemok.

– Bir gezegem öýlenip göreňzokmy?

– Hiç haçan.

Şol bada turşaryldym. Çagasy ýok adam, ömründe öýlenip görmedik adam çaga terbiýelemek barada nädip söz açyp bilýärkä? Hawa-da, iliniň çagasyna akyl öwretmek itini aňsady: "Çagany eýdip terbiýelemeli, beýdip terbiýelemeli..." diýibermeli, wessalam.

Dogrymy aýtsam, gaty gaharym geldi.

Fikri-beý täzeden güldürmäge başlady. Meniň welin gülesim gelenokmy. Keýpime edil sogan dogralan ýaly boldy.

Lapykeçligim uzaga çekmedi. Waha-haýlap ugranymy özüm duýmandyryn.

Bezzadyň sesi bolsa goňşy otagdan şol eşidilip durdy.

Fikri-beý oturyp bilmän:

– Năme bolýar-aý? – diýip sorady.

Oňa: "Çaga garagolluk edýär, terbiýeçileriň birine-de per bermezmikä diýýäris" diýdiler.

– Ýo... ýo... ýo!.. Beýle zat bolup bilmez! – diýip, Fikri-beý dözümlü gürlledi. – Häzir çagalaryň ýatmaly wagtydyr. Ýatyrmasaňyz welin, ulular bilen oturarlar, düşdünizmi?

Fikri-beý bu barada bize leksiýa okady. Soňra bolsa:

– Çagany getiriň! – diýip, buýruk berdi.

Öý bikesi elini galgadyp:

– Wah, Fikri-beý!.. Biziň kellekeserimizi tanaňzok ahyryn. Ol sizi dälireder... – diýip, närazylyk bildirdi.

Fikri-beý beýle pikirleriň ýalňyşdygyny ylmu esasyda subut etdi.

– Çagany öz erkine goýbermeli däl. Ol elmydama bir zada güýmenmelidir. Getiriň ony.

Kakasam goşuldy:

– Siz entek ony bileňzok!.. O şeytan biziň bar oturylyşygymyzy bozar.

– Ýok, getiriň diýdim ~ getiriň! – diýip, Fikri-beý bir depen ýerini depdi durdy.

Ejesi:

– Aý, serediň-dä. Mende-hä günä ýokdur!.. – diýdi.

Çagany getirdiler. Ol gözjagazlaryny oýnadyp duran, çakgan, dört ýaşly tokgaja çagady. Oturan adamlara gözi düşüp, ilki bir ýadyrgady.

– Oglanjygy öz erkine goýberiň. Üns bermäň – diýip, Fikri-beý maslahat berdi.

Çilim gutusynyň içinden ýukajyk kagyzy çykaryp, Fikri-beý ondan kiçijik gämijik ýasady. Ýasabam çaga uzatdy...

Ol şobada janlanyp, sorag berdi:

– Sü năme?

– Gämijik – diýip, Fikri-beý jogap berdi.

Çaga ýene sorag berdi.

– Sü năme?

– Gämijik, görýäň-ä. Ynha gämijik.

– Işiň gaýsaýsa gerek, Fikri-beý! Ertire çenli ýanyňdan aýrylmaz: "Sü năme, sü năme?" diýer-de ýüregiňe düşer durar –

diýip, oglanjygyň kakasy aýtdy.

– Bu ýaşda çagalaryň hemmesi şeýle. Gaty kän sorag berýärler. Bu ýaş çaganyň töwerek-daşy bilen aragatnaşygynyň belli bolýan wagtydyr. Çaga näçe kän sorag berse, şonça-da akyllý bolýar. Begeniň! Soraglaryna arkaýyn, howlukman jogap bermelidir. Çaga terbiýelemek aňsat iş däldir. Sowukganly, çydamly bolmalydyr. Onuň her bir sowalyna dogry, oýlanyşykly jogap bermelidir. Garşyňyzda uly adam duran ýaly pikir etmelidir – diýip, Fikri-beý düşündirdi.

Öý eýesi:

– Hany, göreli bakaly – diýdi.

– Sü näme? – diýip çaga sorady.

– Gämijik – diýip, Fikri-beý gaýtalady.

– Ol deňizde pyş-pyş-pyş edip ýüzýär...

Meniň dört sany çagam bar, şo sebäplem bar ünsüm şol pedagogik tejribededir.

Fikri-beý kagyzdan malçok, adamjyk, maşynjyk ýasady. Şondan soň çaga hasam ysnyşyp ugrady.

Menem boýun bolmaly boldum.

– Ylym diýmek gör näme ekeni! Görýäňizmi olaryň mäşi bişişip ugrady.

– Bize üns bermäň, gürrüňiňizi dowam etdiriberiň – diýip, Fikri-beý haýyş etdi.

Öz aramyzda gürleşsegem gözümüz şondady.

– Sü näme?

– Malçok.

– Sü näme?

– Şumy?... Sagat.

Körpe barmagy bilen Fikri-beýiň sagadynyň tow berilýänini görkezdi.

– Sü näme?

– Sagat.

– Ýok, ýok, sü näme?

– Şumy?... bu... o zat... Sagada tow berilýän zat.

Çaga samowary görkezdi.

– Sü näme?

– Semawar. Onda çay gaýnadylýar.

– Ýok, ýok, sü näme?

– Semawaryň jüründigi.

– Sü näme?

– Şu?... Şu... semawaryň zatjagazy...

Fikri-beý bize:

– Ynha, şeýdip çaganyň her soragyna jogap berilmelidir – diýip, düşündirdi.

Çaga oturan aýallaryň biriniň döşlek göwresine barmagyny uzatdy.

– Sü näme?

– Bu?... Hm... dekolte.

– Ýok, ýok, sü näme?

– Dekolte, ýagny köýnegiň giç açylan ýakasy.

– Ýok, ýok, sü näme?

– Göwüs.

Çaga semawaryň gapagyny görkezdi.

– Sü näme?

– Semawar.

– Ýok, sü näme?

– Oglum, semawar diýdim-ä.

– Sü näme?

– Eý Taňrym! Semawaryň zatjagazy.

Fikri-beý bize öwrüldi:

– Düýbünden gaharlanmaly däldir. Hakyky terbiýe gahary zyňmalydyr.

– Sü näme?

– Şumy? – Aýak.

Çaga aýallaryň biriniň buduna elini uzadýardy.

– Ýok, ýok, sü näme?

– Köýneginiň aşagy?

– Sü näme?

– Baldyr.

– Sü näme?

– Baldyr, oglum, baldyr. Aýagyň şu bölegine baldyr diýilýär.

– Sü näme?

Fikri-beýiň ýüzüne gan aýlandy. Ýüzi goýy-gyrmyzy reňke öwrüldi.

– Baldyr, baldyr, baldyr!.. – Ýöne şobada özüni ele aldy. – Gaharlanmaly däl. Çydamaly? Diňe çydamaly! Her näme-de bolsa gaharlanmaly däl.

– Sü näme?

– Sagat.

– Sü, sü näme?

– Hawwa, oglum! Sagat!

– Sü näme?

– Sagadyň gulagy.

– Sü näme?

– Semawaryň zatjagazy.

– Sü näme?

– Hany, gämijigiň bilen oýna bakaly.

– Sü näme?

– Baldyr?

– Ýok, ýok, sü näme?

– Dekolte.

– Sü näme?

– Göwüs.

Fikri-beý kagyzdan ýasan oýunjaklaryny oglanjyga berdi-de, başga kürsä geçip oturdy. Çaga bolsa onuň yzyndan galanokdy, eljagazy bilen oturan myhmanyň burnuny görkezip:

– Sü näme? – diýip sorady.

– Şumy?.. Bu burun.

– Sü näme?

– Burun. Burun... Bu-run... Düşündiňmi, burun?

– Sü näme?

– Diýýän-ä, burun, oglum, burun. Burun, balam. Burun!

– Ýok, ýok, sü näme?

– Men diýdim-ä, oglum, baldyr. Aýagyň şu bölegine baldyr diýilýär. Bal-dyr. Baldyr, düşündiňmi?

– Sü näme?

– Bu burun.

– Sü näme?

– Burun.

Çaga yzyny üzmän burny görkezýärdi:

– Sü näme?

– Burun, burun, burun!..

Fikri-beý bize bakyp şeýle diýdi:

– Siz hiç zada gaharlanmaly dälisiňiz. Döýbünden! Çaga tä anygyna ýetýänçä düşündirmelisiňiz. On, ýüz, müň gezek bolsa bolsun. Ahyrynda çaga bir zat bilse bolýar.

Oglanjyk bu sözleriň manysyna düşünyädi öýdýärin. Ol çyny bilen burny görkezýärdi.

– Burun. Burun! Bu-run! Bu-run!

– Sü näme?

– Burun diýdim-ä, wessalam.

– Sü näme?

– Bu-run. Bu-run! Bu-ru-un!

Fikri-beýiň gaşy bilen eňegi bir hili üýtgeşik titräp gitdi.

– Sü näme?

Fikri-beýim sabyr käsesiniň dolandygyny aňdym. Sesini peseldip, mylakatly:

– Burun, burun, balam, burun, körpäm, burun – diýip jogap berdi.

– Sü näme?

– Burun... Han oglum, burun diý.

– Sü näme?

Fikri-beý galstugyny gowşatdy.

– Burun, oglum, burun. Daýyň ýüzündäki çykyp duran zada burun diýilýär.

– Sü näme?

Fikri-beý penjegini çykardy.

– Burun diýdim-ä!

– Sü näme?

– Burun. Wah, seniň!.. – Wagtynda saklanaýdy: – Çaga bilen gödek gepleşmeli däl. Düşündiňizmi?

– Sü näme?

– O-ao-owh!

– Sü näme?

– U-u-u-uh! – Şonda-da Fikri-beý demini dürsäp, çaga gaharlanmaly dældigini aýtdy.

– Sü näme?

– Bu? Bu... otüki... köwüş.

– Ýok, sü näme?

– Bagjyk.

– Sü näme?

– Bagjygyň düwmesi.

– Sü näme?

– Aýak.

– Sü näme?

– But. Daýzaň budy...

Fikri-beý gyzyp başlady. Ýene kürsüni çalyşdy. Oglanjyk bir ädimem galanokdy.

– Sü näme?

– Aýak.

– Ýok, ýok, sü näme?

– Sagadyň gulagy... wah... wah-eý...

– Sü näme?

– Tffu, pekge diýsäni, burun diýdim-ä!..

Birdenkä ýaňky sypaýy, giň göwrümlü adam kürsüden böküp turdy-da, saçyny ütüp başlady. Şu taýda geň hadysa boldy. Fikri-beý otagyň içinde gygyryberdi:

– Sü näme?! Sü näme?!

Biri-birinden kem galmajak bolup sorag berýärdiler:

– Sü näme?

– Sü näme?

Bu daýy özi bilen oýun edýändir öýdüp, oglanjyk jykyr-jykyr edip gülmäge başlady. Onsoň ýene ol:

– Sü näme? – diýip sorady.

Fikri-beý ýer depip:

– Pekge haýwan! – diýip gygyrdy. Öz gezeginde-de: – Sü näme? – diýip sorady.

Birdenkä ýaňky çaga sen-ýok, men-ýok ýerden "Sü näme" diýmezden:

– Pekge haýwan! – diýip gygyrdy.

Myhmanlaryň otagy dym-dyrslyk boldy. Çagany şo mahal alyp gitdiler. Fikri-beý welin otagyň içinde iki ýana gezmeläp, şol samrap durdy:

– Sü näme?... Sü näme?..

Öý eýelerine minnetdarlyk bildirip, öýli-öýmüze dagaşdyk.

Birnäçe wagtdan soň, Fikri-beýiň hakykatdanam aklyndan azaşandygyny eşitdik. Neresse ep-esli wagtlap totyguş ýaly "Sü näme?, Sü näme?.." diýip gaýtalap gezipdir. Soňam gutulyp, Amerika gidipdir. Häzir ol Amerikanyň uniwersitetleriniň birinde pedagogikadan okadýarmyş.

Eziz NESIN,
türk ýazyjysy.

Terjime eden: Kemal YKLYMOW.

Satiriki hekaýalar